

Благодійний фонд «Голоси дітей»
Харківський інститут соціальних досліджень

ДІТИ І ВІЙНА В УКРАЇНІ

24.02 – 24.03.2022

Зміст

Вступ	1
Діти в окупації та на територіях, де ведуться воєнні дії	2
Висновки та рекомендації	10
Переміщення дітей в Україні та закордон	12
Висновки та рекомендації	20
Діти у закладах інституційного догляду	21
Висновки та рекомендації	24

Вступ

Вже місяць в Україні йде війна. Мільйони громадян стали внутрішньо переміщеними особами та біженцями у інших країнах, значна частина з яких – діти. Ще більше дітей потерпають від окупації та активних бойових дій у багатьох областях на сході, півдні та півночі України.

Надзвичайна жорстокість окупантів, безперервні атаки мирного населення та цивільної інфраструктури призводить до значної кількості жертв як серед дорослих, так і серед дітей. Діти вимушені жити у підвалах, станціях метро, обмежують себе у питній воді та їжі, не мають доступу до медичної допомоги. Значна кількість дітей вже потрапили під обстріли, стали заручниками російських військових, отримали тяжкі поранення та навіть загинули. За місяць війни дітей, що загинули, вже 128.

Даний звіт має на меті окреслити ключові проблеми та потреби дітей у різних ситуаціях війни – при переміщенні, в окупації, на територіях, де ведуться активні бойові дії, та у закладах інституційного догляду.

Методологія заснована на аналізі статистики, відкритих даних обласних військових адміністрацій, а також зборі інформації від персоналу 6 закладів інституційного догляду. Окремо були проведенні 12 інтерв'ю з людьми в окупації та на територіях, де ведуться активні бойові дії, а також із сім'ями, які вимушені були переїхати на захід і центр України та закордон.

Діти в окупації та на територіях, де ведуться воєнні дії

За даними УВКБ ООН близько 13 мільйонів людей залишаються в районах, які найбільше постраждали від війни, і потребують захисту та гуманітарної допомоги¹. Багато з них - діти різного віку та з різними потребами. Точну кількість неповнолітніх осіб, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях та територіях, де ведуться активні бойові дії, підрахувати на разі неможливо.

Структурування численних порушень прав дитини на зазначених територіях можливе через призму аналізу положень Конвенції ООН про права дитини. І тут можна впевнено говорити про створення умов, коли країна-агресор зі свого боку вчиняє дії, що порушують права дітей в Україні, або унеможливають виконання вимог Конвенції з боку України, що призводить до недотримання та грубого порушення її основних статей. Нижче наведені тільки окремі типові випадки порушень прав дитини за обраними статтями та опис деяких персональних історій людей, учасниками або свідками яких вони стали. Таких історій тисячі...

Стаття 6. Кожна дитина має невід'ємне право на життя.

За даними Офісу генерального прокурора України, кожного дня під обстрілами гинуть щонайменше 5 дітей. Станом на **ранок 24 березня 2022 року** офіційне число дітей-жертв складає **128 загиблих** внаслідок збройної агресії Російської Федерації. **Поранення** різного ступеня тяжкості отримали **172 дитини**. Найбільше постраждало дітей у Київській - 64, Харківській - 43, Донецькій - 43, Чернігівській - 32, Миколаївській - 24, місті Києві - 16, Житомирській - 15, Херсонській - 15 і Сумській - 14 областях².

Головними ризиками для дітей на територіях, де йдуть активні бойові дії, є ризик потрапити під обстріли, бути заваленими під будівлею, у яку влучили окупанти, підірватися на міні чи снаряді, які залишені на вулицях міст та селищ. Не менш травматичними є випадки насильства, експлуатації дітей з боку російських загарбників.

Так, 16 березня військові РФ незаконно заволоділи будинком у с. Колонщина, Макарівської ОТГ Київської області, вбивши двох мешканців, серед яких 16-річний підліток³.

18 березня у с.Лоцкине, Баштанського району Миколаївської області загинув 16-річний юнак у результаті розриву протитанкової міни. Також

---

¹ <https://www.unhcr.org/news/briefing/2022/3/623453f14/unhcr-warns-rising-needs-ukraine-neighbouring-countries-calls-cessation.html>

² <https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-cerez-zbroinu-agresiyu-rf-v-ukrayini-zaginulo-128-ditei>

³ <https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-112-ditei-zaginulo-cerez-rosiisku-zbroinu-agresiyu>

цього дня з-під завалів Чернігівського гуртожитку рятувальники витягли тіла 7-річних двійнят - хлопчика та дівчинку⁴.

19 березня в м. Миколаїв у результаті обстрілу військовими РФ з установки «Смерч» отримали поранення чоловік та його 8-річний син⁵.

22 березня 2022 року ворожий снаряд влучив в багатоповерхівку у Рубіжному Луганської області. Троє загинули, двоє з них - діти⁶.

Фото братів-близнюків, які постраждали внаслідок обстрілів окупантами лікарні в Северодонецьку Луганської області⁷.

Проте найбільш страшними є випадки прямого знищення дітей з боку російських окупантів – розстрілів дітей, скидання бомб на місця, де перебувають діти.

14 березня 2022 року в с. Мохнатин військові країни-агресора розстріляли трьох юнаків. Двом загиним було по 17 років, іншому – 19⁸.

16 березня, близько 15.30, російськими окупантами була обстріляна з РСЗВ БМ-21 "Град" колона цивільних людей⁹.

Фото дитини, яка отримала поранення після обстрілів російськими окупантами колони цивільних людей¹⁰.

⁴<https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-112-ditei-zaginulo-cerez-rosiisku-zbroinu-agresiyu>

⁵<https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-cerez-zbroinu-agresiyu-rf-v-ukrayini-zaginulo-115-ditei-2>

⁶<https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-121-ditina-zaginula-za-cas-zbroinoyi-agresiyi-rosiyi>

⁷ https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=560154868799696&id=100044155643408

⁸<https://gp.gov.ua/ua/posts/viiskovi-rf-rozstrilyali-tryox-pidlitkiv-na-chernigivshhini-rozpocato-rozsliduvannya>

⁹<https://www.facebook.com/100069092624537/posts/273786741601078/>

¹⁰ <https://www.facebook.com/100069092624537/posts/273786741601078/>

17 березня 2022 року російськими окупантами на очах у 14-річного сина безжально вбито батька багатодітної родини. Хлопець отримав кульові поранення. Це сталося, коли вони їхали за гуманітарною допомогою та ліками до центру окупованого м. Буча, Київської області, де проживає сім'я, адже у будинку родини майже два тижні не було газу, світла та води¹¹.

Фото 14-річного хлопця, який отримав поранення від обстрілів російських військових¹².

21 березня в населеному пункті Малинівка, Поголівського району Запорізької області, окупанти розстріляли з автоматичної зброї два легкові автомобілі з місцевими жителями, які рухалися гуманітарним коридором. У результаті розстрілу автомобілів двох дітей, трьох жінок та чоловіка поранено¹³.

---

¹¹<https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-121-ditina-zaginula-za-cas-zbroinoyi-agresiyi-rosiyi>

¹² <https://www.facebook.com/ndslohamatdyt/posts/3029573810686669>

¹³<https://interfax.com.ua/news/general/816603.html>

Стаття 24. *Право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я.*

З початку бойових дій 24 лютого, було обстріляно 135 лікарняних закладів, 9 з яких зруйновані вщент. Також були обстріляні 43 машини екстреної медичної допомоги¹⁴.

При цьому за період війни народилося вже 15300 немовлят¹⁵, деякі з них – в дуже складних умовах – у бомбосховищах, у пологових будинках під обстрілами. Декілька малюків померли майже відразу після народження.

Так, 9 березня відбулося бомбардування пологового будинку та дитячої лікарні міста Маріуполь. Серед загиблих троє мирних мешканців міста, у тому числі одна дитина, ще 17 людей отримали поранення¹⁶.

Фото з м. Маріуполь¹⁷

21 березня Війська РФ обстріляли дитячу лікарню в Сєвєродонецьку. У результаті сталося загоряння даху. Персонал, матерів і дітей вдалося евакуювати¹⁸.

За таких обставин діти та їх родини не можуть почуватися у безпеці у медичних закладах, крім того, заклади, що були пошкоджені або зруйновані обстрілами, не можуть надавати послуги повністю або частково. Частина медичних працівників покинули свої робочі місця, рятуючи родини. Через це навантаження на тих, хто залишився, суттєво збільшилося, що негативно позначається на можливості надавати якісні та своєчасні послуги дітям.

Окрім того, на стан здоров'я дітей суттєво впливає перебування у підвалах, часто холодних та сирих приміщеннях. Обмежений набір продуктів харчування та нерегулярний доступ до питної води також можуть спричинити різноманітні складнощі зі здоров'ям – від недостатньої кількості вітамінів до отруєнь та розладів травлення.

---

¹⁴<https://suspilne.media/220053-rosiani-nisat-likarni-vbivaut-ta-berut-u-polon-likariv-lasko/>

¹⁵ https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=342422957923803&id=100064683039907

¹⁶<https://hromadske.ua/posts/rosijski-okupanti-skinuli-na-pologovij-ta-likarnyu-v-mariupoli-kilkist-postrazhdalih-nevidoma>

¹⁷ Фото Мстислава Чернова та Євгена Малолетки

¹⁸https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=5325447644155030&id=100000695401534

Ми сиділи у підвалах десь днів 6. В мене на четвертий день вже дуже боліла спина, сидимо, незручно, все затікає. А у малої почався цистит. Стіни ж, підлога, все холодне. Добре, що люди поруч дали но-шпу, стало легше.

Із інтерв'ю з батьками

Стаття 28. Право дитини на освіту

Внаслідок бомбардувань та обстрілів пошкоджено 566 закладів освіти, 73 з яких зруйновано повністю. Серед закладів освіти зазнали пошкоджень та руйнувань більше 230 шкіл та 155 дитячих садочків. Найбільше пошкоджено у Донецькій, Харківській, Миколаївській, Сумській, Київській, Херсонській, Чернігівській областях та в місті Києві. Крім того, зазнали руйнувань більше 40 закладів для дітей, серед яких лікувальні, школи мистецтв, спортивні об'єкти, бібліотеки. І ці дані не є остаточними через відсутність можливості огляду місць події, де ведуться активні бойові дії та на тимчасово окупованих територіях¹⁹.

Фото школи у м. Мерефа, Харківська область²¹

Фото дитячого садка у м. Харків²⁰

Так, 4 березня у Житомирі внаслідок обстрілу та потрапляння боєприпасів зруйновано будівлю школи²².

---

¹⁹<https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-cerez-zbroinu-agresiyu-rf-v-ukrayini-zaginulo-128-ditei>

²⁰ Фото Андрія Баштового

²¹ <https://2day.kh.ua/kharkow/v-merefe-okkupanty-unichtozhili-shkolu-i-dom-kultury-pogib-21-chelovek>

²²<https://www.radiosvoboda.org/a/news-zhytomyr-shkola-obstril/31735723.html#:~:text=%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%20%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BA%20%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BD%D1%8F,%C2%BB%2C%20%E2%80%93%20%D0%B9%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96>

13 березня російські війська обстріляли школу в одному з населених пунктів Миколаївської області²³.

14 березня війська РФ обстріляли дитячий садок у м. Чугуїв Харківської області, 15-го хлопця вбило уламками від снарядів²⁴.

17 березня відбувся ракетний обстріл однієї з міських шкіл м. Мерефа, Харківська область, що спричинило пожежу на площі 400 квадратних метрів. Крім того, постраждали ще кілька будівель поряд та корпус Інституту овочівництва та баштанництва. Під час обстрілу у Мерефі загинуло 25 людей, ще 21 було поранено²⁵.

Однією з можливостей продовжити навчання дітям є підключення до дистанційного навчання у тих школах, які продовжують свою роботу, або користування освітніми інтернет-платформами («Всеукраїнська школа онлайн» та інші). Проте через відсутність доступу до інтернету та/або комп'ютера/ноутбука, значна частина дітей пропускає багато шкільного матеріалу. Уповільнює навчання і зміна звичного розпорядку дня, коли необхідно постійно ховатися у бомбосховище.

Наші дочки практично не вчаться, ми ж переїхали у село, і тут інтернет дуже слабкий, один планшет на двох. Щось дивляться по черзі, щось я можу розказати, показати, порозв'язувати задачки якісь разом. Ще намагаюся, щоб читали бодай по 2 сторінки на день. Але як закінчувати навчальний рік із таким навчанням я не знаю. Більш того наш день майже весь у якійсь суєті – то бігаємо у підвал, то треба води набрати, то помитися, то їжі дістати, то приготувати, то знову у підвал, то попраати. Я взагалі не дуже встигаю думати ще про уроки, так все це, уривками відбувається.

Із інтерв'ю з батьками

Стаття 31. Дитина має право на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом.

Очевидно, що будь-які заходи, куди діти можуть бути залучені, не відбуваються через загрозу життю та здоров'ю. Крім того, культурна та розважальна інфраструктура руйнується постійними обстрілами військ країни-агресора.

---

²³<https://www.slovoidilo.ua/2022/03/13/novyna/bezpeka/okupanty-obstrilyaly-shkolu-mykolayivskij-oblasti>

²⁴<https://suspilne.media/217469-u-cuguevi-na-harkivsinii-cerez-obstril-zaginuv-15-ricnij-hlopec-prokuratura/>

²⁵<https://2day.kh.ua/kharkov/v-merefe-okkupanty-unichtozhili-shkolu-i-dom-kultury-pogib-21-chelovek>

Так, 16 березня було скинуто авіабомбу на драматичний театр та басейн «Нептун» м. Маріуполь, де переховувалися сотні людей, переважно жінки,

діти та люди похилого віку. Після удару зруйнувалася центральна частина театру, уламками завалило вхід у бомбосховище, що знаходилося під будівлею²⁶.

19 березня було скинуто авіаційні бомби на школу мистецтв №12 у Лівобережному районі Маріуполя, де ховалося близько 400 маріупольців - жінки, діти та люди похилого віку²⁷.

20 березня було розбомблено торговельний центр зі спорткомплексом та супермаркетами в Подільському районі м. Києва. Один з корпусів ТЦ зруйнований повністю, інший суттєво пошкоджений²⁸.

Фото драматичного театру у м. Маріуполь²⁹

Стаття 38. Згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними.

Як показують події усіх днів з початку війни, ні про ніякий захист або належний догляд за дітьми на тимчасово окупованих територіях та територіях, де ведуться воєнні дії, не може бути й мови. Невибіркові обстріли жилих кварталів, соціальної інфраструктури, об'єктів життєзабезпечення мирного населення, евакуаційних цивільних колон демонструють абсолютно цинічне ставлення країни-агресора до будь-яких міжнародних норм, або навіть до загальнолюдських цивілізаційних цінностей. Сотні історій родин, які

---

²⁶<https://hromadske.ua/posts/ce-bulo-ukrittya-dlya-soten-zhinok-ta-ditej-yak-rosijski-vijska-rozbombili-dramatichnij-teatr-u-mariupoli>

²⁷<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3434715-u-mariupoli-rosijski-zagarbniki-skinuli-bombu-na-skolu-mistectv-de-hovalisa-ludi.html>

²⁸<https://rubryka.com/2022/03/21/kyiv-obstril-trts/>

²⁹<https://hromadske.ua/posts/ce-bulo-ukrittya-dlya-soten-zhinok-ta-ditej-yak-rosijski-vijska-rozbombili-dramatichnij-teatr-u-mariupoli>

пережили жахливі моменти реальної загрози здоров'ю та життю їх дітей, яскраво демонструють ці реалії.

Наш район почали обстрілювати з першого дня війни. Він знаходиться на краю міста [Харкова] з боку кордону із Росією. З кожним днем обстріли ставали все більшими та щільними. Ми родиною переховувалися у підвалі, де була розташована перукарня. Разом з нами на 200 кв. метрах переховувалися ще близько 30 людей, деякі із своїми домашніми тваринами. Неповнолітніх дітей було майже третина. Кожного ранку я з

дружиною та сином 12 років поверталися додому аби зібрати якісь речі, або помитися та поїсти. І кожного разу починалися обстріли. Декілька сусідніх будинків були вже частково або повністю зруйновано. На третій день, коли ми були вдома, мінометним обстрілом накрило сусідній з нами двір та багатоквартирний дім. Ми зрозуміли, що повертатися додому вже стало дуже небезпечно...

Із інтерв'ю з батьками

Фото будівлі автора цитати через кілька днів після того, як його родина виїхала.

Таких історій дуже багато, одні вже опубліковані у різних інформаційних джерелах, інші ще будуть опубліковані, коли люди трохи оговтаються від пережитого та зможуть повернути здатність пригадати усі події. Але вже зараз видно, що їх поєднує – страх за свою родину, дітей, що опинилися у вкрай небезпечній ситуації, та бажання захистити їх будь-якою ціною. Досить показовою є одна історія життя в окупації і втечі з неї під кулями, що опублікована у Фейсбучі, де показані усі етапи проходження цих кіл пекла. Ми поширюємо її тут, бо авторка вітає оприлюднення правдивих історій про цю війну. Ось тільки декілька коротких цитат з неї.

З 1 березня почали їздити по (нашому) селу, але найгірший день був 2 березня, коли орки тупо їздили по селищу і селу, обстрілювали, як вони гарно вміють, будинки і цивільних, і це стало найгіршим і найстрашнішим днем для нас... Отже, нас було 6-ро: 2 дітей і 4 дорослих. Пару днів жили, як всі в той час, слухаючи обстріли, роботу артилерії і ППО... Але коли до нас зайшли орки, орієнтовно 1 березня, ми повністю перейшли жити в підвал, піднімалися лише приготувати їсти і подивитися у вікна, що коїться навколо. На першому поверху будинку були зовнішні металеві жалюзі, які створювали повну світлоізоляцію, ми робили вигляд, що нас там немає, і це нас врятувало, як виявилось... І тут почалося: ми почули, як орки стріляють... потім

постріли припинилися на якийсь час, а буквально через хвилину-дві ми почули кілька пострілів і скавуління собаки... всі зрозуміли - собаку застрелили... І в цей же момент почалися постріли по хаті... Наступною точкою шоку для мене був момент, коли з'явилося світло, тоді я зрозуміла, що орки в хаті. В одну секунду я сказала всім переходити в більший підвал, ми зачинилися на ключ, дітей я заховала за непрацюючим бойлером, це було єдине місце, де вони хоч якось захищені, і всі ми просто завмерли на годину чи більше, ніхто не знає точно... Діти були дуже налякані, вони трусилися і здригалися вночі ще довго...³⁰.

Стаття 39. Дитина має право на фізичне та психологічне відновлення та соціальну інтеграцію, якщо вона стала жертвою ... збройних конфліктів.

Стаття передбачає, що таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини. Але в умовах тимчасової окупації або активних бойових дій на території, де дитина знаходиться, такі заходи неможливі або дуже ризиковані.

Під час бойових дій діти є найбільш вразливими категоріями з точки зору психологічного навантаження та травматичних наслідків, що будуть даватися навзнаки ще тривалий час. За свідченнями харківських волонтерів, що допомагають та надають гуманітарну допомогу населенню, що знаходить свій прихисток у станціях метрополітену, зростає чисельність дорослих людей та дітей, що проявляють ознаки постійного стресу та психологічного навантаження. Один із симптомів отримав неофіційну назву «синдром Горлума», коли люди проводять тижні в укритті під землею без сонячного світла через острах стати жертвами бомбардування. Вони навіть змінюються зовнішні – бліді, ходять постійно згорблені, психологічно пригнічені, пасивні. Нажаль, у таких місцях масового знаходження людей наразі не створено систематичної медичної та психологічної підтримки. На деяких станціях присутні медичні працівники та психологи з числа волонтерів, але це поки що окремі випадки, їх зусиль вкрай недостатньо.

Висновки та рекомендації

- Допоки відбуваються регулярні авіаційні нальоти на населені пункти в Україні, кількість дитячих смертей буде тільки зростати. Ключовою рекомендацією є ЗАКРИТТЯ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ НАД УКРАЇНОЮ ДЕРЖАВАМИ НАТО.
- Через руйнацію великої кількості лікарень, шкіл та інших дитячих закладів варто посилити евакуаційний потенціал держави, передусім, щодо дітей з окупованих територій. Треба використовувати усі максимально безпечні можливості переміщення дітей з територій, на

---

³⁰<https://www.facebook.com/irina.zubets>

яких відбуваються бойові дії або які тимчасово знаходяться під окупацією.

- Через значне навантаження на психоемоційний стан дітей необхідне налагодження постійного доступу до психологічної допомоги та підтримки дітям на територіях, де йдуть активні бойові дії. Особливу увагу треба приділити можливості регулярного надання медичних та психологічних послуг (огляд, консультація, перенаправлення тощо) у місцях масового знаходження людей в укриттях (станції метрополітену, бомбосховища, підвальні приміщення великих будівель). Для цього варто залучати як працівників медичних закладів, так і волонтерські структури.
- Пошкодження шкіл, нестача персоналу, необхідність переховуватися у бомбосховищах призводять до уповільнення або навіть неможливості дітей продовжувати навчальний процес. Варто сприяти підключенню дітей до дистанційної освіти у тих школах, де така освіта проводиться, в тому числі забезпечуючи доступ до інтернету та надаючи відповідну техніку (планшети, ноутбуки) тим, хто цього потребує. Це також дозволить відволікти дитину від негативних емоцій завдяки вже звичним практикам та творчим завданням.
- Через безліч небезпек, якими супроводжується окупація та бойові дії, необхідним є проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів з батьками. Варто доносити важливість дотримання дітьми гігієнічних та санітарних правил, аби уникнути інфекційних захворювань, адже це потребує спеціальних медичних послуг, які в даних умовах можуть бути обмежені або недоступні. Батьки повинні максимально обмежувати перебування дітей у місцях, де вони можуть отримати поранення або травми. Також необхідно забезпечити малолітню дитину, якої ще важко запам'ятати свої особисті дані та родинні зв'язки, інформацією у вигляді листку паперу, де вказані особисті дані, адреса проживання, дані близьких родичів та людей, з якими можна зв'язатися для ідентифікації дитини та передачі її у разі необхідності.

Переміщення дітей в Україні та закордон

Значна частина українських сімей, де є неповнолітні діти, обрала шлях переміщення з території, де ведуться активні бойові дії, на захід та у центр України, а також закордон. За словами Верховного комісара ООН у справах біженців Філіппо Гранді станом на 20 березня близько 10 мільйонів людей вимушені були залишити свої домівки в Україні³¹. 4,3 мільйона з них – діти, що складає більше половини 7,5 мільйонного дитячого населення країни³². За даними УВКБ ООН, понад 3,4 мільйона українців, переважно жінок і дітей, залишили країну з початку російського вторгнення 24 лютого³³. Агентство ООН у справах дітей ЮНІСЕФ повідомляє, що серед тих, хто виїхав за кордон – понад 1,8 мільйона дітей³⁴. За їхніми підрахунками щодня 70 тисяч дітей в Україні стають біженцями. Це дорівнює 55 дітям, які тікають з країни щохвилини, тобто майже одна дитина кожної секунди³⁵.

Найбільше внутрішнє переміщення громадян відбулося у Львівську область, далі - у Закарпатську, Чернівецьку, Полтавську та Тернопільську, ще менше – у Волинську, Хмельницьку та Дніпропетровську області. Варто додати, що також відбувається постійне переміщення у межах і тих областей, де наразі ведуться активні бойові дії, але відслідковувати масштаби такого переміщення, а відповідно і потреби переселенців на тих територіях, дуже складно.

На етапі після прийняття рішення про переміщення значна частина мешканців зіштовхується із відсутністю інформації щодо безпечних та можливих шляхів виїзду, особливо ця проблема відчутна у невеликих населених пунктах областей. Поглиблення російських загарбників на територію України та постійні зміщення позицій ворога змінюють і відомі маршрути пересування на цих територіях. Значна частина мостів підірвані, більшість доріг заміновані або зайняті воєнною технікою. Частина опитаних сімей розказали, що упродовж декількох днів шукали інформацію щодо можливих шляхів покинути небезпечні території проживання.

Виїхати було дуже складно. Просто не могли виїхати, бо були відрізані всі дороги. Підірвано було і автомобільний міст, і залізничну колію. Ніхто не хотів туди їхати. Хтось вимагав великі гроші, хтось і гроші, і бензин. Тільки через деякий час ми дізналися, що маршрутники знайшли якісь обхідні дороги, манівцями вивезли. Найскладніше було дістатися Змієва [Харківська область]. А зі Змієва до Харкова вже було легше. Про великі міста

---

³¹<https://twitter.com/FilippoGrandi/status/1505455082778812417?s=20&t=orHP8bhN7pMHQhgQZBV9yg>

³² <https://www.unicef.org.uk/press-releases/more-than-half-of-ukraines-children-displaced-after-one-month-of-war-unicef/?fbclid=IwAR3SNfTYaD50g8k9eHmqw8uKpLjFt8m1oNcDy0y2-ryRFPnj4WqB1aDarDw>

³³<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>

³⁴ <https://www.unicef.org.uk/press-releases/more-than-half-of-ukraines-children-displaced-after-one-month-of-war-unicef/?fbclid=IwAR3SNfTYaD50g8k9eHmqw8uKpLjFt8m1oNcDy0y2-ryRFPnj4WqB1aDarDw>

³⁵<https://www.unicef.org/press-releases/particularly-shocking-every-single-minute-55-children-have-fled-their-country>

інформація є, можна дізнатися, де як вивозять. А от із області виїхати дуже важко, ми дивом змогли. Зараз дім, де ми переховувалися, вже підірвано.

Із інтерв'ю з батьками

Головними складнощами у процесі самого переїзду сімей з дітьми, а тим більше дітей, які переміщуються самостійно, є різні ступені небезпеки: потрапити під вогонь, бути навмисно обстріляними, викраденими та/або полоненими, зазнати насильства та жорстокого поводження з боку російських військових. Окрім того, небезпекою є також можливість підірватися на мінах, снарядах або їх залишках, пересуваючись як транспортом, так і пішки.

Фото 13-річного Вови після обстрілів російськими військовими³⁶.

13-річний Вова потрапив до нашої лікарні 26 лютого. Він зі своєю сім'єю намагався виїхати з Києва, коли їх машина потрапила під обстріли. Батько хлопчика та його 6-річний брат загинули на місці. Інших родичів привезли до Охматдиту на лікування. У Вови діагностували вогнепально-вибухове поранення правої половини обличчя, вогнепально-осколковий відкритий перелом нижньої щелепи, осколковий перелом правого скуло-орбітального комплексу. Спеціалісти Охматдиту провели підлітку ряд складних операцій. Для повного відновлення Вові знадобиться довга реабілітація.

З фейсбук-сторінки НДСЛ Охматдит³⁷

³⁶<https://www.facebook.com/ndslohmatdyt/photos/pcb.3022817968028920/3022817491362301/>

Під час спроби евакуації з села Перемога (Баришівський район, Київської області) в бік села Гостролуччя 11 березня окупанти РФ розстріляли колону мирних жителів, яка складалась виключно з жінок та дітей³⁸.

Разом з тим навіть безпечна дорога на сьогоднішній день є досить важкою для сімей дітьми, а тим паче з немовлятами або дітьми з інвалідністю. Переміщення на захід України може тривати більше 5 днів через значну кількість блокпостів, комендантські години та величезну кількість автотранспорту. Піклування та задоволення потреб дітей, особливо в гігієні, повноцінному харчуванні, відпочинку та можливій реабілітації є дуже обмеженими у дорозі. Інший можливий шлях евакуації – потягом, проте кількість людей часто значно перевищує кількість посадкових місць. Дорослі і діти вимушені їхати, сидячі або стоячи більше 15-20 годин. Хоча волонтери та адміністрація залізничних вокзалів намагаються сприяти більш зручному розміщенню матерів із немовлятами, а також дітьми з інвалідністю.

Ми приїхали на вокзал, всіх мам з маленькими дітьми розмістили у залі очікування і першими повели на посадку, щоб дітей не затоптали. Нас розмістили в купейному вагоні, кожній мамі дали окрему полку. І тільки після цього запустили оголошення для всіх інших. Навіть візок я змогла запихати. Але це був вже 19 день війни, до цього люди добиралися значно гірше. Після приїзду до Львова нам пропонували волонтери переночувати і на Польщу і у Німеччину безкоштовно потягом також дістатися. Але там як раз була товкучка, як раз викидали і дитячі візки, і чемодани з речами. То ж ми відразу з вокзалу пересіли і поїхали на кордон. Вибрали платний варіант. 4 години кордон переходили пішки.

Із інтерв'ю з батьками

Слід зазначити, що місцева влада областей, які вимушені приймати переселенців, оперативно розпочала роботу щодо розміщення та влаштування громадян. У кожній області був створений гуманітарний центр/штаб допомоги внутрішньо переміщеним особам. Розгорнуті пункти тимчасового розміщення, створена можливість забезпечення людей харчуванням та теплими речами, організована волонтерська допомога. Виявленої гуманітарної кризи (нестача їжі, відсутність товарів першої необхідності, основних ліків) у центральних та західних областях немає. Проте значною мірою це відбувається в тому числі за рахунок гуманітарної допомоги з закордону, роботи міжнародних організацій (Червоний Хрест, ЮНІСЕФ, УВКБ ООН), а також волонтерських ініціатив по всій Україні. Місцеві лікарні поки що забезпечені всім необхідним. Діти, які зазнають поранення та травм у процесі переміщення, негайно отримують медичну допомогу та супровід. Медичні заклади багатьох країн світу також розпочали прийом важкохворих українських дітей на лікування та реабілітацію – з важкими пораненнями, онкохворих тощо (Польща, Угорщина, Італія, Німеччина, Франція, Іспанія, США, Канада та інші).

---

³⁷<https://www.facebook.com/ndslohmatdyt/photos/pcb.3022817968028920/3022817491362301/>

³⁸<https://suspilne.media/216907-pid-cas-sprobi-evakuacii-z-sela-peremoga-zaginuli-sim-ludej-gur/>

Разом з тим, ключовою проблемою для переміщених громадян є пошук більш-менш постійного місця проживання, адже пункти тимчасового розміщення є прийнятними лише на декілька днів. Житло в оренду знайти практично неможливо або оренда є дуже дорогою. Через це люди вимушені шукати притулок в тому числі і закордоном. Майже єдиним шляхом знайти житло залишається шукати його у населених пунктах в областях через волонтерські ініціативи, де місцеві мешканці зголошуються добровільно підселити до себе внутрішньо переміщених осіб.

Фото спортивної зали учбового закладу м. Ужгород – тимчасовий притулок для внутрішньо переміщених осіб³⁹.

Інша складність, яка вже починає хвилювати переміщені сім'ї, це пошук можливих джерел заробітку. Поки що обласні військові адміністрації не мають можливості створити достатню кількість робочих місць, які будуть відповідати кваліфікаціям ВПО.

Батьків також непокоїть ситуація із навчанням та розвитком дітей. Наразі тільки розпочинається повноцінне влаштування дітей ВПО у дитячі садки та школи. Навчальні заклади реєструють учнів з числа внутрішньо переміщених осіб. Практика у всіх різна –десь треба відвідувати заклад, десь можна зареєструватись онлайн. Проте навчання зараз майже всюди дистанційне. Це безпосередньо пов'язано із війною, повітряними тривогами та тим, що багато шкіл переобладнані у тимчасові пункти розміщення внутрішньо переміщених осіб. Частина батьків зазначає, що онлайн-освіта не є ефективною для їхніх дітей, які таким чином не засвоюють більшість навчального матеріалу. До того ж багато хто з переміщених дітей немає планшетів або ноутбуків для того, щоб навчатися дистанційно. Вирішення цього питання здебільшого покладається на батьків та волонтерські ініціативи. Централізованого вирішення цього питання з боку департаментів освіти поки що немає.

Мої діти взагалі не сприймають навчання через монітор. Не можуть всидіти. Молодша донька у 2 класі, але знань у неї небагато: то карантин був, тепер війна. Не знаю, що робити. До цього наймала репетиторів, які приходили і займалися, але зараз ми просто не можемо собі це дозволити.

³⁹<https://www.ukrinform.ru/rubric-ato/3434310-sportzal-na-sotni-kojkomest-kak-zivut-pereselency-v-uzgorode.html>

Сподіваюся, що хоча б якісь школи перейдуть на звичайний режим, і ми будемо намагатися влаштувати дітей туди.

Із інтерв'ю з батьками

За словами Міністра освіти та науки України, Сергія Шкарлета, станом на 21 березня понад 44 тисяч учнів-переселенців долучилися до навчання в інших регіонах країни, куди були змушені переїхати через бойові дії⁴⁰.

Для частини сімей дуже гостро стоїть питання також психологічної допомоги дітям, які були вивезені з тимчасово окупованих та тих територій, де ведуться активні бойові дії. Так, деякі батьки фіксують неприємні наслідки пережитого дітьми стресу: розлади сну та апетиту, почуття страху, спалахи гніву, розосередженість уваги, пригнічення, безпорадність або навпаки значне збудження та гіперактивність. Частина громадських організацій та благодійних фондів вже надають психологічну підтримку таким дітям, включаючи не тільки допомогу психолога, а й проведення різноманітних розвиваючих та творчих занять; створюють можливості для спілкування з однолітками.

Ми були в окупації більше 9 днів, я не знала чи безпечно буде виїжджати. Сиділи у підвалах, коли виходили поїсти, то чули дуже сильну стрілянину. Син начебто нормально реагував на все, переживав, але нічого критичного я не бачила у перші дні. А потім помітила, що він постійно про щось думає, сонний. Стала слідкувати, а він майже не спить. Тоді вирішили їхати вже точно. Наразі сон більш –менш налагодили, хоча все одно просинається постійно і нічого не хоче робити, говорити теж не дуже хоче.

Із інтерв'ю з батьками

Фото дітей у шелтері для ВПО⁴¹

⁴⁰<https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/21/247915/>

Психологи благодійної організації «Голоси дітей» проводять з дітьми у шелтері для ВПО в Трускавці заняття з арт-терапії.

«Переживання, які важко висловити словами, інколи простіше зобразити за допомогою пензля та фарб. Малювання – це частина дитячого міні всесвіту», - зазначають у організації. ⁴²

Що стосується переміщення громадян України закордон, найбільшим попитом користуються пункти пропуску закордон із Польщею (понад 2 мільйонів), потім з Румунією (527 тисяч), Молдовою (363 тисячі), Угорщиною (306 тисяч) та Словачією (246 тисяч). Найменше українців перетнуло кордони із Російською Федерацією (185 тисяч) та Беларуссю (2,5 тисячі)⁴³.

При цьому варто відмітити, що наявні факти примусового переміщення частини громадян України на територію Російської Федерації. Так, за даними Офісу генерального прокурора України, з початку повномасштабної військової агресії представниками держави-окупанта під приводом евакуації проводиться примусове переміщення на територію РФ громадян України, які опинились на захоплених ворогом територіях Донецької області⁴⁴. Так, тільки 19 березня російські окупаційні війська незаконно вивезли 2389 дітей⁴⁵.

Ключовими проблемами, з якими зіткнулися громадяни України, які перетинали кордони, можна назвати надвеликі черги та дуже тривалий час очікування переходу. Так, на початку війни автомобільні черги досягали більше 20 км у довжину. Люди вимушені були чекати декілька діб у дорозі, без можливості поїсти гарячу їжу, з обмеженим доступом до питної води та туалетів, не маючи умов для відпочинку. Дещо швидше можна було перейти пішки. Також значно пришвидшувався піший перехід кордонів сімей із немовлятами та дітьми з інвалідністю.

Ми перетинали кордон через Порубне–Сірет, це румунський кордон. Ми стояли 61 годину. Проблеми були різними, починаючи з людей, які не дотримувалися черги, і закінчуючи відсутністю можливостей поспати, сходити в туалет, коли хочеться, поїсти нормальної їжі. Ходили до туалету та вмивалися на заправках на трасі, які зустрічалися по мірі руху черги. На заправках були перерви або ламався касовий апарат, і неможливо було купити їжу і заправитися. На другу добу приїхав Червоний Хрест, роздавав їжу (печиво, булочки, воду). Загалом не голодували, але були суттєві проблеми з питною водою та неможливістю нормально виспатися. Діти були дуже виснажені, вони не розуміли, що відбувається і чому ми вимушені були забороняти їм пити. А ми просто економили воду.

Із інтерв'ю з батьками

---

⁴¹ <https://www.facebook.com/vocukraine/posts/504006721333231>

⁴² <https://www.facebook.com/vocukraine/posts/504006721333231>

⁴³ <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>

⁴⁴ <https://qp.gov.ua/ua/posts/primusove-peremishhennya-gromadyan-ukrayini-do-rf-pid-privodom-evakuaciyi-rozpocato-dosudove-rozsliduvannya>

⁴⁵ За даними Міністерства закордонних справ України
<https://www.facebook.com/UkraineMFA/posts/342047567965715>

Необхідно також відмітити наявні випадки, які свідчать про ризики шахрайства, експлуатації та торгівлі дорослими та дітьми, які мають на меті перетнути кордон.

Поліція міста Вроцлав, Польща, повідомила про затримання 49-річного чоловіка, якого підозрюють у зґвалтуванні біженки з України. За попередньою інформацією, чоловік по інтернету заманив 19-річну українку пропозиціями допомогти. За даними місцевої влади, підозрюваному загрожує 12 років тюрми за цей “брутальний злочин”. Інший випадок - особа обіцяла 16-річній дівчині-біженці роботу та кімнату, втім представники влади вчасно втрутились у ситуацію. Третій випадок - на кордоні з Польщею у містечку Медика. Підозри викликав чоловік, що пропонував допомогу лише жінкам та дітям. Коли його почали допитувати поліцейські, він заплутався у свідченнях⁴⁶.

У пункті пропуску «Порубне», що у Чернівецькій області, прикордонники припинили спробу іноземців вивезти з України немовлят. Двоє громадян Китаю намагалися пішки перейти з України в Румунію з двома маленькими дітьми. Жодних документів на немовлят в іноземців не було. Співробітники Держприкордонслужби з'ясували, що незадовго перед цим обоє китайців прибули на територію України без малечі⁴⁷.

Задля попередження таких випадків створена, зокрема, ініціатива ЮНІСЕФ «BlueDots» для біженців з України в Чехії, Угорщині, Молдові, Польщі, Румунії та

Словаччині. Це інформаційні центри для дітей та сімей щодо захисту та забезпечення безпеки закордоном. Проте подібні превентивні дії важливі ще до перетину кордону, особливо це стосується дітей, які самостійно шукають способи перейти кордон і влаштуватися в інших країнах. Так, з 24 лютого по 17 березня було виявлено понад 500 дітей без супроводу, які перетнули кордон тільки з України в Румунію. Загальна кількість дітей без супроводу, які перетинають сусідні кордони, ймовірно, набагато вища⁴⁸.

Фото 11-річного Хасана⁴⁹

⁴⁶<https://ukrainian.voanews.com/a/bizhenci-z-ukrainy-zhertvy-eksplyuatacii-poperedzhae-on/6482979.html>

⁴⁷<https://dpsu.gov.ua/ua/news/gromadyani-kitayu-namagalysya-vivezti-do-rumunii-dvoh-nemovlyat-bez-dokumentiv/>

⁴⁸<https://www.unicef.org/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation>

⁴⁹ <https://www.facebook.com/ministerstvovnutraSR/posts/336858941804178>

11-річний Хасан із Запоріжжя перейшов контрольний пункт на кордоні в ніч на 6 березня самотужки, бо мама була змушена залишитися в Україні.

Дитина мала лише невеликий рюкзак та поліетиленовий пакет. Номер телефону родичів, які мешкають у Словаччині та можуть подбати про хлопчика, записали у нього на руці. Наразі хлопчик вже возз'єднався із сім'єю⁵⁰.

Виявлення та робота з такими дітьми вимагає спеціальної підготовки працівників прикордонного контролю та налагодження взаємодії із органами соціального захисту дітей та правоохоронцями для пошуку батьків та слідуванню принципу забезпечення найкращих інтересів дитини.

Значним досягненням дипломатичних зусиль України стало введення 4 березня 2022 року Євросоюзом механізму «тимчасового захисту». Громадяни України та особи, які втікають від війни в Україні, можуть перебувати на території ЄС впродовж одного року. Якщо війна триватиме довше, термін можуть подовжити до трьох років. Такий механізм надає право на освіту, медичне страхування, доступ до ринку праці та соціальну допомогу. Обсяг та характер таких гарантій залежить від країни перебування. Наразі найбільше українців переїхало до країн-сусідів – Польщі, Словаччини, Угорщини, Молдови та Румунії. Популярними напрямками для переїзду є також Німеччина, Чехія та країни Балтії⁵¹.

Закордоном сім'ї з дітьми фіксують, передусім, проблеми із пошуком місця для довготривалого проживання, складністю оформлення соціальної допомоги, труднощі із розумінням мови та адаптацією до незвичних умов перебування. Також батьки занепокоєні процесом навчання дітей закордоном. Наразі діти можуть приєднатися до дистанційного навчання в Україні. Проте значна частина сімей розглядає можливість оформлення дітей у місцеві школи. Деякі держави вже йдуть на зустріч українським громадянам, надаючи можливість навчатися дітям на різних рівнях, в тому числі розробляючи матеріали українською мовою.

Ми приїхали на захід Німеччини до знайомих. Це маленьке місто, тому соціальні виплати, в принципі, оформили швидко. Прийшли до центру, дякувати, що знайомий допоміг із мовою. Я не знаю ані німецьку, ані англійську. Наступного дня отримали чек. 183 євро на дорослого на місяць та 133 євро на кожну дитину. У великих містах Німеччини і тих, що ближче до Польщі, черги набагато більші. Мою сестру в Лейпцигу записали на прийом до соціального центру лише на 16 квітня. Як їй жити до цього, незрозуміло. Немає грошей, немає медичного страхування, немає посвідчення, чому вони тут. Добре, що вона тут у рідних живе. Загалом виплат, думаю, вистачить, якщо зможуть дати безкоштовне житло, але на скільки його дадуть і на яких умовах неясно. Поки що взагалі нічого не пропонували. Якщо ж доведеться платити за житло, то однозначно не вистачить грошей взагалі. А скільки я ще зможу прожити у знайомих, я теж не знаю.

Із інтерв'ю з батьками

⁵⁰<https://www.facebook.com/ministerstvovnutraSR/posts/336858941804178>

⁵¹<https://www.bbc.com/ukrainian/features-60793997>

Висновки та рекомендації

- Кількість ВПО дуже нерівномірно розподілена між областями. На етапі кількох тижнів це може бути некритичним, але стане за кілька місяців через навантаження на ринок зайнятості, медичну систему, соціальні послуги та сферу освіти. Варто перенаправляти ВПО у менш навантажені регіони України.
- Необхідним є також фіксування інформації щодо переміщення на територіях, де ведуться активні бойові дії, дітей та дорослих. Формування та напрямок гуманітарної допомоги повинні відбуватися із врахуванням таких змін у чисельності мешканців у населених пунктах таких областях.
- Питання дошкільної та шкільної освіти хвилює більшість батьків вже зараз. Особливо гостро це питання стоїть за кордоном, де є мовна проблема та загальні складнощі адаптації до незвичного середовища. Певним виходом із ситуації є користування платформами онлайн-освіти, проте значна частина батьків вважає їх неефективними для своїх дітей. Частина країн вже зараз готує можливості для навчання переміщених дітей на різних рівнях і в тому числі із використанням матеріалів українською мовою. Необхідним є подальше сприяння створенню таких можливостей за кордоном.
- Частина людей витрачає багато часу на пошук безпечних шляхів евакуації, особливо із невеликих населених пунктів. Необхідно організувати оперативне інформування місцевих мешканців про безпечні шляхи виїзду кожного дня, а також сприяти вивезенню людей, особливо з дітьми, з місць, де йдуть або є велика ймовірність бойових дій.
- У разі загострення ситуації в Україні і можливого збільшення потоку ВПО та біженців з України, варто продумати більшу кількість евакуаційного транспорту, а також збільшити кількість пунктів допомоги на шляху до пунктів перетину кордонів.
- Через можливість викрадення, експлуатації та торгівлі дітьми варто збільшити інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо попередження подібних випадків після перетину кордонів.
- Наявні випадки самостійного переміщення дітей як по території України, так і за кордоном. Важливо налагодити взаємодію правоохоронних органів, соціальних служб захисту дітей та прикордонних пунктів щодо питання виявлення та забезпечення найкращих інтересів таких дітей.

Діти у закладах інституційного догляду

Станом на 19 березня евакуйовано 4894 дитини із 179 закладів інституційного догляду. З них, в межах України переміщено 2522 дитини, за кордон – 2372 дитини із 116 закладів. Зокрема, евакуйовані діти з:

- 14 закладів, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я України;
- 75 закладів, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики України;
- 85 закладів, які заходяться в підпорядкуванні Міністерства освіти та науки України.

В межах України найбільше дітей переміщено в: Закарпатську – 24%, Львівську – 24%, Івано-Франківську - 15%, Дніпропетровську – 9%, Чернівецьку - 8% та Волинську області – 5%.

Щодо евакуації за кордон, то діти з вразливих категорій з України перебувають в 12 іноземних державах. Найбільше дітей із закладів інституційного догляду прийняли: Польща – 71 %, Німеччина – 13 %, Румунія – 4 %, Чехія - 2 %, Італія - 2 %, Литва - 2 % та Іспанія – 1 %.

Також з початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну із закладів з цілодобовим перебуванням дітей 30 582 дитини були повернуті на виховання батькам або іншим законним представникам:

- 30 078 дітей – із закладів, які перебувають в підпорядкуванні Міністерства освіти та науки України;
- 95 дітей – із закладів, які перебувають в підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я України;
- 409 дітей – із закладів, які перебувають в підпорядкуванні Міністерства соціальної політики України⁵².

За інформацією керівників дитячих установ, на початок війни у них в наявності був деяких запас продуктів харчування. Враховуючи це, а також допомогу місцевих органів влади у перший місяць війни вдалося уникнути загального дефіциту продуктів.

Перший психологічний удар ми витримали. За потреби психологи працюють з дітьми та персоналом. Хліб самі печемо для себе, для сусідніх будинків-інтернатів, для мешканців громади, які мають таку потребу. Ми допомагаємо громаді, громада допомагає нам. На початку війни люди роздавали молоко та ковбасу безкоштовно. Зараз уже більше продають.

Із розмови з працівниками закладів інституційного догляду

---

⁵²<https://www.msp.gov.ua/news/21581.html>

При цьому, необхідно враховувати, що в найближчий час потреба все-таки буде виникати і в продуктах харчування, і в засобах гігієни, миючих засобах, підгузках та ліках. Особливо це стосується регіонів, які потерпають від обстрілів або наближені до території активних бойових дій. Разом з тим, за словами керівництва дитячих установ, спрямування гуманітарної допомоги до них не повинно відбуватися хаотично, її необхідно проводити відповідно до заявлених потреб, створюючи запаси на випадок обмеження доступу до ресурсів, в тому числі продуктів першої необхідності. Це стосується також установ та закладів, які не евакуйовані та залишаються за місцем розташування на підконтрольних Україні територіях.

Система соціального захисту зовсім не пристосована до таких умов, як нинішня ситуація... Звичайно, ніхто навіть припустити не міг нічого подібного! Звичайно працівники не винні, що немає якихось продуктів і ліків, ще й люди не повинні кидатися під кулі у них теж є сім'ї! Тим не менш, від цього потерпають, передусім, діти.

Із розмови з працівниками закладів інституційного догляду

Крім того, необхідне збільшення обсягу видатків закладів та установ, які прийняли дитячий контингент з числа внутрішньо переміщених осіб, в тому числі установи, евакуйовані з районів ведення бойових дій. Враховуючи, що сьогодні утримання комунальних установ-надавачів соціальних послуг здійснюється за рахунок місцевих бюджетів (обласного бюджету, бюджету територіальних громад) бажано передбачати також додаткове фінансування приймаючих установ з державного бюджету.

Проблемою є і погане облаштування укриттів на територіях деяких закладів для дітей. У разі повітряних тривог, які лунають на території майже всієї України, діти знаходяться у сховищах, не пристосованих повною мірою до перебування там упродовж певного часу. Особливо це стосується дітей з інвалідністю, які мають фізичні обмеження та особливості інтелектуального розвитку.

Саме тому важливою складовою забезпечення безпеки дітей, які перебувають в інтернатних та інших стаціонарних установах, є своєчасна та добре організована евакуація на безпечні території.

До цього закликає і міністерка соціальної політики України, Марина Лазебна: «Частина керівників закладів, у яких цілодобово перебувають діти, відмовляються переводити їх в безпечні місця, не координують свої дії з обласними військовими адміністраціями та центральними органами виконавчої влади. Це не питання, щодо якого можуть бути дискусії. Дітей необхідно убезпечити. За результатами обговорень цього питання з усіма ключовими в державі особами, відповідальними за захист прав дітей, я

сьогодні звернулась з листом до Прем'єр-Міністра з пропозиціями щодо вирішення цієї ситуації»⁵³.

Фото евакуації вихованців Чернігівського інтернатного закладу⁵⁴.

Так, 11 березня з Волинського обласного будинку дитини евакуювали 19 вихованців. Наразі діти перебувають у польському місті Кшедіна Мала. Загалом евакуювали 19 дітей, разом з ними поїхали четверо медсестер та лікар⁵⁵.

13-14 березня евакуювали вихованців Дружківського будинку -інтернату. Це 193 людини : 121 дитина і 72 особи з інвалідністю, серед дітей 77 дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування⁵⁶.

19 березня 30 дітей було евакуйовано з Чернігівського інтернатного закладу до Івано-Франківська⁵⁷.

Разом з тим, складнощі евакуації пов'язані із важким станом здоров'я частини дітей (неможливістю самостійно пересуватися, самообслуговуватися та приймати усвідомлені рішення щодо своїх дій),

---

⁵³<https://www.msp.gov.ua/news/21581.html>

⁵⁴ <https://www.facebook.com/photo?fbid=7152853991455489&set=pcb.7152820964792125>

⁵⁵<https://zaxid.net/через-nebezpeku-sirit-iz-volinskogo-budinku-ditini-evakuyovali-do-polshhi-n1538129/amp>

⁵⁶<https://tsn.ua/ukrayina/evakuaciya-u-volnovaskomu-ranyoni-z-vugledara-vivezli-ponad-160-lyudey-sered-nih-48-diti-foto-2008060.html>

⁵⁷<https://www.facebook.com/svikana.svikana/posts/7152820964792125>

необхідністю спеціальної підтримки життєдіяльності для окремих вихованців, значною кількістю дітей, які підлягають переміщенню, в окремих випадках, обмеженою кількістю персоналу, які готові евакуюватися разом із закладом. При цьому варто розуміти, що запізня евакуація дітей може бути дуже небезпечною, адже може проходити під час активних бойових дій, вишукуючи можливості «зелених коридорів». За таких обставин досить складно забезпечити необхідні умови переміщення та належний рівень безпеки для життя і здоров'я дітей.

Також необхідно відзначити відсутність нормативно врегульованих алгоритмів дій керівництва та персоналу під час надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, воєнних дій. Керівництво частини дитячих закладів не розуміє, коли саме і як розпочинати евакуацію, із ким це погоджувати, що брати із собою та де шукати транспортні можливості для переміщення дітей, персоналу та необхідних речей.

Хтось просто боїться переїжджати. Я спілкуюсь зі своїми колегами в іншій установі подібній до нашої, і у чомусь розумію їх. До нас звернулися волонтери, потім підключилася місцева влада, і ми змогли загальними зусиллями організувати виїзд дітей, хоча вони у нас непрості, потребують особливого догляду та уваги. А якби мені довелося робити все самій, я не впевнена, що впоралася би.

Із розмови з працівниками закладів інституційного догляду

Висновки та рекомендації:

- Через відсутність необхідних алгоритмів дій під час воєнного стану адміністрація закладів інституційного догляду не розуміє, що необхідно робити у першу чергу. Вкрай важлива розробка інструкцій та визначення основних умов для організації та проведення своєчасних евакуаційних заходів дитячих закладів та установ (завчасно розроблені шляхи та місця евакуації в межах області та інших регіонів), а також визначення відповідальних осіб за проведення евакуаційних заходів та формування евакуаційні списків дітей із зазначенням інформації про ліжкохворих та тих, хто пересуваються за допомогою технічних засобів та користуються спеціальними засобами догляду, перебувають на спеціальному харчуванні, потребують постійного прийому ліків тощо.
- Для закладів, які поки що не планують евакуацію, необхідно також провести інформаційно-роз'яснювальні заходи із персоналом щодо організації їхньої роботи та надання послуг дітям в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій.
- Укриття у деяких закладах для дітей не відповідають встановленим нормам. Необхідними є перевірка та дооблаштування бомбосховищ на територіях таких установ, в тому числі з урахуванням вимог для

розміщення дітей з інвалідністю, які мають фізичні обмеження та особливості інтелектуального розвитку.

- У найближчий час заклади інституційного догляду, як на територіях, де ведуться бойові дії, так і всі інші (через прийняття до себе внутрішньо переміщених осіб) можуть відчувати нестачу продуктів харчування, засобів гігієни, миючих засобів та ліків. Для попередження цього важливим є збір актуальних потреб у керівників закладів та організація надання відповідної гуманітарної допомоги. Необхідно також розробити механізм фінансової підтримки з державного бюджету установ та закладів, які приймають дітей, евакуйованих із зони воєнних дій (надзвичайних ситуацій та техногенних катастроф).

Благодійний фонд «Голоси дітей»

Харківський інститут соціальних досліджень

Укладачі звіту:

Світлана Щербань

Олена Розвадовська

Ганна Левкіна

Роман Шейко

Андрій Черноусов

Більше інформації на www.voices.org.ua та www.khisr.kharkov.ua